

TAMAMLAYICI NOT

ALANYAZIN 2
VERİ VE METODOLOJİ 3
BULGULAR 4
SONUÇ 6 Kaynaklar 6

TÜRKİYE'DE CİNSİYET VE BÖLGE AYRIMINDA EĞİTİMSEL KAZANIMLAR¹

Eğitimde eşitlik önemli ve küresel bir konudur. Eğitimde Reform Girişimi (ERG), *Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı* başlıklı araştırmasında, Türkiye'de eğitimde eşitliğin sosyoekonomik durum (SED), aile ve okul kaynakları ve akademik başarı ile ilişkisini analiz ediyor. Bu konuyla yakından ilgili olan önemli bir ölçüt de eğitimde kazanımların cinsiyet ve bölgelere göre dağılımıdır. Burada kazanımdan kastedilen, eğitime erişim ile bireyin kaç yıl ve hangi düzeye kadar eğitim aldığıdır. Eğer cinsiyet, bölge ve SED bireyin eğitim kazanımını etkiliyorsa, eğitime erişimde bir eşitsizlik söz konusudur. Dezavantajlı grupların eğitime erişim fırsatları olmadığında, toplum hem verimlilik hem de eşitlik anlamında kayıplar yaşar.

Bu tamamlayıcı not, Türkiye'nin eğitimde kazanım Gini katsayısını hesaplayarak eğitime erişimin önemini ölçmeyi amaçlar. Gini endeksi genel anlamda gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olarak kullanılır. Eğitim Gini'si yöntemi ise bu endeksi bireylerin eğitimde geçirdikleri sürenin dağılımını ölçmek için kullanır. Endeks, kazanım eşitliğini ölçmek için dağılımı daha iyi yansıtan standart sapmaya odaklanır.

Çalışmada bu yönteme bağlı olarak, Türkiye'nin 2012 Gini eğitim endeksi oluşturulmuş, bu endeks bölgelere ve cinsiyete göre ayrıştırılmış ve her bölgenin ortalama eğitim süresi karşılaştırılmıştır. Buna ek olarak, 8 yıl zorunlu eğitime dahil olmuş olanlarda, erişimin daha eşitlikçi olup olmadığını görmek için sadece genç yaş kesitine yönelik endeks hesaplaması yapılmıştır.

Bu not, Türkiye'de eğitim kazanımının zamanla daha eşit dağıldığını bulgulamıştır. Ancak, cinsiyetler ve bölgeler arasında önemli farklar görülmektedir. Türkiye'nin doğu bölgelerindeki kadınlar eğitime erişimde eşitsizlikle karşı karşıya kalmaya devam

¹ Bu not, Eğitim Reformu Girişimi'nin *Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı* adlı çalışması için hazırlanan iki tamamlayıcı nottan biridir.

etmektedir. Genç nesil olan 25 yaş kesiti için eğitim kazanımı neredeyse her bölgede tüm nüfusa oranla daha eşittir.

ALANYAZIN

“Eğitim Gini’si,” görelî eşitsizliği ölçmek için ortalama eğitim süresinin standart sapmasını kullanmaya alternatif bir ölçüm olarak geliştirilmiştir.² Yazarlar, bu ölçümü 1960-1990 yılları arasında 85 ülkedeki 15+ yaş grubunu karşılaştırmak için kullanmıştır. Araştırmaların sonucunda zamanla eğitim eşitsizliğinin azalmış olduğu, ancak cinsiyetler arasındaki kazanım eşitsizliğinin devam ettiği belirlenmiştir. Bir diğer bulgu da, gayrisafi milli hasıla (GSMH) ile eğitimde eşitsizlik arasında nedensel bir ilişki kurulamasa da, yüksek gelirli ve ortalama eğitim süreleri yüksek olan ülkelerin daha eşit bir eğitim sistemine sahip olduklarıdır.

Endeks, bu çalışmadan sonra da birçok başka çalışmada, eğitimdeki eşitsizliği ve bunun bazı sosyal olgular üzerine etkisini belirlemek için kullanılmıştır. Galea ve Ahem New York şehri mahallelerinin eğitimde kazanım Gini’lerini hesaplayıp, az eğitimli bölgelerde yüksek eğitimli bireylerin bulunmasının herkesin sağlık sonuçlarını iyi yönde etkilediğini bulmuştur.³ Benzer bir şekilde Türkiye üzerine yapılan bir araştırma, eğitim Gini’lerini, Türkiye ve Avrupa’da eğitimde eşitsizlik ve ölüm oranları arasındaki bağı karşılaştırmak için kullanmış ve Türkiye’de eğitimsel kazanım ve sağlık arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur.⁴ Bir diğer çalışma, 175 ülkedeki yaş grupları ve cinsiyetler arasında eğitim Gini endekslerini kullanarak, genç kesimlerin hem daha eğitimli olduğunu hem de eğitimlerinin daha eşit bir şekilde dağıldığını belirlemiştir.⁵ Eğitim eşitliğinin ülkeler arasındaki farkının, yaş ve ülkenin kalkınma düzeyiyle bağlantılı olduğu da bu yöntem kullanılarak bulgulanmıştır.⁶

Türkiye’de eğitim Gini’lerine en kapsamlı bakış bölgesel katsayıları zaman, cinsiyet ve ortalama eğitim süresi (OES) ayrımlarında karşılaştırmıştır.⁷ Bu araştırma da, OES ile eğitim Gini katsayısı arasında negatif bir ilişki olduğunu; ancak bu negatif ilişkinin sadece OES 6 yıl olana kadar devam ettiğini, eğitim düzeyi arttıkça düzeldiğini bulmuştur. Araştırma buna ek olarak, 1975-2000 yılları arasında Türkiye’de ortalama eğitim kazanımının arttığını ve 25 yaş üstü nüfusta eşitliğin geliştiğini görmüştür. Bu sürede OES 2,79 yıldan 5,67 yıla yükselmiştir. Ayrıca “0” değerinin mükemmel eşitliği ve “1” değerinin tam eşitsizliği gösterdiği Gini katsayısı da 1975-2000 arasında 0,61’den 0,40’a düşerek, 25 yıllık bu süre zarfında eğitimde daha eşit bir dağılım olduğunu göstermiştir. Buna karşın, 2000 yılında kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlik, özellikle de doğu bölgelerinde, hala belirgindi. Mardin’deki kadınların

² Thomas, Wang ve Fan, 2001.

³ Galea ve Ahem, 2005.

⁴ Çoban, 2008.

⁵ Crespo-Cuaresma ve Sauer, 2013.

⁶ Wail, Said ve Abdelhak, 2012.

⁷ Tomul, 2011.

eğitim Gini'si 0.78, erkeklerin Gini'si ise 0.45 olarak ölçülmüştür. Bu oranlar, ülkenin genel oranlarıyla karşılaştırıldığında (kadınlar için 0.47 ve erkekler için 0.32), dezavantajlı bölgelerde kadınların eğitime erişiminin daha sorunlu olduğu kanıtlanmıştır.

VERİ VE METODOLOJİ

Bu tamamlayıcı notta, Hanehalkı İşgücü Anketi 2012 sonuçları kullanılarak bölgesel eğitim Gini'leri; kadınlar, erkekler ve tüm nüfusun OES'leri ile sadece 25 yaş kesitinin OES'leri hesaplanmıştır. Eğitim Gini endeksini oluşturmak için nüfusu, eğitim düzeylerine göre artan sıraya dizen Lorenz eğrisi oluşturulur. Ardından eğri ve 45 derecelik bir doğru arasında kalan alanı, doğrunun altındaki tüm alana bölerek endeks hesaplanır. Bir diğer deyişle, herkesin aynı eğitim kazanımına sahip olduğu mükemmel eşitliğe sahip olan bir toplumun Lorenz eğrisi 45 derecelik bir doğrudur ve Gini katsayısı sıfıra eşittir. Bir toplum eğitimsel kazanım anlamında daha az eşit oldukça, Gini katsayısı bire yaklaşır.

Grafik 1, Türkiye'nin 2012 yılı eğitim Lorenz eğrisini gösteriyor. X ekseninin en solundaki az eğitimli kesimin ortalama eğitim süresi sıfır olduğundan, eğri yükselmeden önce eksen boyunca düz ilerliyor. Veri, eğitim yıllarını sürekli bir değişken olarak almaktansa tamamlanan eğitim düzeyini gösterdiğinden, eğrideki her yeni eğitim düzeyinde sivrilmeye oluşmakta ve bu yüzden eğri kırıklı bir görünüme sahip olmaktadır. Bitirilen en yüksek eğitim düzeyi taban alınarak, analiz için eğitim değişkenleri oluşturulmuştur. Altı eğitim düzeyindeki eğitim süresinin hesaplanması için kullanılan formül aşağıdaki gibidir:

Okuma yazma bilmeyen: $y_1 = 0$

Okuma yazma bilen, ancak mezun olmamış: $y_2 = y_1 + C_p = C_p$

İlkokul/İlköğretim mezunu: $y_3 = y_2 + C_r = C_r + C_p$

Ortaokul mezunu: $y_4 = y_3 + C_s = C_r + C_p + C_s$

Lise mezunu: $y_5 = y_4 + C_t = C_r + C_p + C_s + C_t$

Yükseköğretim mezunu: $y_6 = y_5 + C_o = C_r + C_p + C_s + C_t + C_o$

Formüldeki harfler aşağıdaki eğitim sürelerini ifade eder;

C_p okuma yazma bilen, ancak mezun olmamışların eğitim süresi (1 yıl)

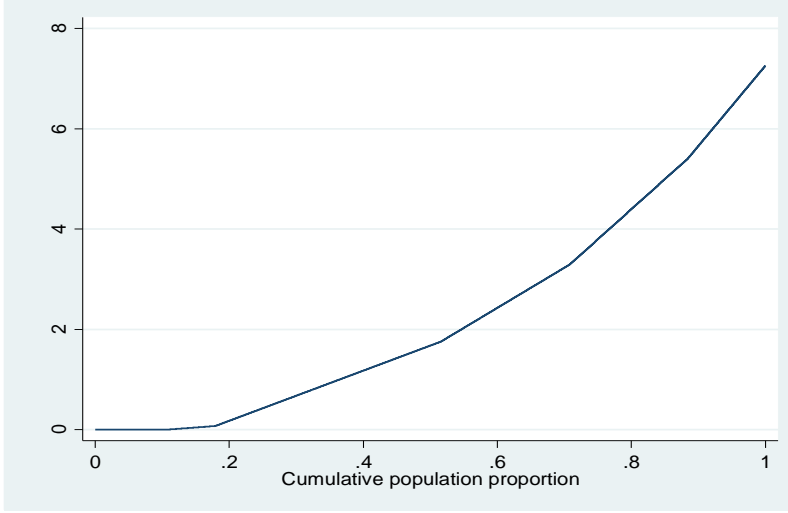
C_r ilköğretim/ilkokul eğitim süresi (5 yıl)

C_s ortaokul eğitim süresi (3 yıl)

C_t lise eğitim süresi (4 yıl)

C_o yükseköğretim eğitim süresi (4 yıl)

Grafik 1 - Türkiye'deki Eğitim Kazanımı Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK, 2012.

Gini katsayısını bulmak için dolaylı hesaplama şu şekilde kullanılmıştır:

$$G = 1 + \frac{1}{N} - \frac{2}{\mu \cdot N^2} \sum (N - i + 1)y_i$$

Denklemdaki y_i , i kişinin eğitim düzeyi; N , bireysel ağırlıklar toplamı; μ , söz konusu grubun ortalama eğitimini gösterir ve kişiler y_i 'lerine göre artan sırada düzenlenmiştir. Model her bölge için ayrı ayrı ve hem 15+ yaş kesiti hem de 25 yaş kesiti için cinsiyet ayrımında uygulanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1, Türkiye'nin bölgesel eğitim Gini'lerini ve OES'lerini cinsiyet ayrımında gösteriyor.

Tablo 1 - NUTS1 Bölgelerine göre Eğitim Gini Katsayıları ve Ortalama Eğitim Süreleri (15+, 2012)

Bölge	Toplam	Erkek	Kadın	OES
Toplam	0.37	0.30	0.43	7,26
İstanbul	0.32	0.28	0.37	8,25
Batı Marmara	0.33	0.29	0.37	7,48
Ege	0.35	0.29	0.40	7,34
Doğu Marmara	0.32	0.27	0.36	7,80
Batı Anadolu	0.32	0.26	0.36	8,52
Akdeniz	0.37	0.30	0.43	7,14
Orta Anadolu	0.38	0.30	0.45	6,78
Batı Karadeniz	0.38	0.31	0.44	6,65
Doğu Karadeniz	0.41	0.31	0.50	6,44
Kuzeydoğu Anadolu	0.45	0.35	0.54	6,22

Ortadoğu Anadolu	0.47	0.36	0.59	5,85
Güneydoğu Anadolu	0.50	0.36	0.62	5,28

Kaynak: TÜİK, 2012.

2000 yılında Türkiye’de OES 5,76 yıldır ve eğitim Gini’si 0.40’tır.⁸ Tabloya göre, 2000’den beri ortalama eğitim süresinin arttığı ve eşitliğin geliştiği söylenebilir. Ancak kazanım eşitliği konusunda bölgeler ve cinsiyetler arasında hala çarpıcı farklar vardır. Kadınların Gini katsayısı, erkeklerinkinden 0.13 daha fazladır. Özellikle doğu bölgelerinde kadınların eşitsizlik oranı yüksek ve genel ortalama eğitim süresi düşüktür. Güneydoğu Anadolu’da kadınların eğitim Gini’si, Türkiye’nin 1975 ortalama Gini’sinden daha fazladır; bir diğer deyişle 2012 yılında bu bölgede kadınların eğitim kazanımı eşitlik göstergesi 1975 Türkiye genelinden daha kötüdür.⁹ Güneydoğu Anadolu’da kadınların Gini’si ortalamanın da 0.19 puan üzerindedir. Bu veriler gösteriyor ki eğitime erişim, bölge ve sosyoekonomik durum ayrımında kadınları daha olumsuz etkileyen bir etmendir. Toplam Gini katsayısı kadınlar ve erkekler arasındaki belirgin farkları gizlemektedir ve her bölgede kadınların eğitim kazanımı, erkeklere oranla gözle görülür bir farkla daha geridedir.

Ortalama eğitim süresindeki artışın, eğitimde eşitliği artırıp artırmadığı konusundaki tartışmalara da katkı sunan bu sonuç, OES ve eğitim Gini’sinin ters orantılı olduğu, yani OES’i daha yüksek bölgelerin eğitim dağılımının da daha eşit olduğu bulgusunu destekler niteliktedir. Bu da ortalama eğitim kazanımındaki artışın, yüksek SED’den gelen çocukların eğitiminin artması ile değil, temel eğitime erişimin genişlemesi ile bağlantılı olduğunu gösterir.

Zorunlu eğitim süresi arttıkça farklı yaş kesitleri arasında bir Gini farkı oluşması beklenebilir. Tablo 2 sadece 25 yaşındakilerin, yani 8 yıllık zorunlu eğitimi tamamlamış olan en genç grubun Gini katsayılarını ve ortalama eğitim sürelerini gösterir.

Tablo 2 - NUTS1 Bölgelerine göre Eğitim Gini Katsayıları ve Ortalama Eğitim Süreleri (25 Yaş, 2012)

Bölge	Toplam	Erkek	Kadın	OES
Toplam	0.30	0.24	0.36	9,51
İstanbul	0.28	0.24	0.31	10,12
Batı Marmara	0.22	0.17	0.29	10,54
Ege	0.24	0.21	0.28	10,34
Doğu Marmara	0.22	0.18	0.27	10,77
Batı Anadolu	0.21	0.18	0.24	10,98
Akdeniz	0.28	0.23	0.32	9,52
Orta Anadolu	0.29	0.22	0.36	9,26
Batı Karadeniz	0.24	0.23	0.26	9,80
Doğu Karadeniz	0.27	0.24	0.30	9,64
Kuzeydoğu Anadolu	0.45	0.36	0.54	7,65

⁸ Tomul, 2011.

⁹ A.g.e.

Ortadoğu Anadolu	0.41	0.28	0.54	7,69
Güneydoğu Anadolu	0.50	0.37	0.62	6,19

Kaynak: TÜİK, 2012.

Gerçekten de, bu yaş grubunun eğitim kazanımı konusunda eşitliği ülke ortalamasından daha yüksektir ve birçok bölgede cinsiyetler arası farklar daha az belirgindir. Örneğin, Batı ve Doğu Karadeniz bölgelerinde kadınlar ve erkekler arasındaki Gini farkları çok küçükken, 15 yaş üstü nüfus için bu farklar sırayla 0.13 ve 0.29'dur. Ancak, yüksek eşitsizliğe ve düşük ortalama eğitim süresine sahip doğu bölgelerinde durum hala oldukça kötüdür. Güneydoğu Anadolu'da 25 yaş grubun Gini katsayısıyla 15 yaş üstü grubun Gini katsayısı neredeyse aynıdır.

25 yaş grubunun gerçekleştirdiği ilerleme göz önünde bulundurulduğunda, eğitime erişim fırsatlarının artmış olduğu söylenebilir. Bu genç nesil daha yüksek ortalama kazanıma sahiptir ve bu da artan zorunlu eğitim süresiyle ilişkili olabilir. Ancak, cinsiyetler arası farklar görülmeye devam etmektedir. Her bölgede kadınların Gini katsayısı daha yüksektir. Bu da cinsiyetler arası farkın büyük ölçüde eşitsizlikle bağlantılı olduğunu doğrular.

SONUÇ

Eğitim Gini'si, eğitimde kazanım açısından eşitliği ölçmek için kullanışlı bir araçtır çünkü kazanım dağılımının haritasını çizerek, gruplar arasında karşılaştırma yapmayı sağlar. Bu not Türkiye'de eğitimde eşitliğin zamanla arttığını gösterir. 1975'ten beri ortalama eğitim süresinde kaydedilen somut artışla birlikte, eğitim Gini'si 0.61'den 0.37'ye düşmüştür. Ancak, Gini analizi kadın-erkek arasında devam eden önemli erişim ve kazanım eşitsizliğini açığa çıkarmıştır. Doğu bölgelerinde düşük eğitim süreleri ve yüksek Gini katsayıları eğitime erişimin kadınlar için hala sorun teşkil ettiğini gösterir. Eğitim fırsatlarına erişimde eşitliği artırmak, Türkiye'nin insan kaynaklarını doğru ve verimli kullanması için gereklidir. Bunun için, herkesin ama özellikle de kadınların eğitime erişimini artırmak atılması gereken adımların başında gelir.

KAYNAKLAR

- Çoban, S. (2008). *The Relationships among Mortality Rates, Income and Educational Inequality in Terms of Economic Growth: A Comparison between Turkey and Euro Area*. MPRA.
- Crespo-Cuaresma, J., K.C., S., ve Sauer, P. (2013). Age-Specific Education Inequality, Education Mobility and Income Growth. *WWWforEurope Working Paper Series*(6).
- Galea, S., ve Ahem, J. (2005). Distribution of Education and Population Health: An Ecological Analysis of New York City Neighborhoods. *American Journal of Public Health*, 95(12), 2198-2205.
- Thomas, V., Wang, Y., ve Fan, X. (2001). Measuring Education Inequality: Gini Coefficients of Education. *World Bank Policy Research Working Paper*.

Tomul, E. (2011). Educational Inequality in Turkey: An Evaluation by Gini Index. *Education and Science*, 36(160), 133-143.

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2012.

Wail, B., Said, H., ve Abdelhak, K. (2012). A New Data Set of Educational Inequality in the World, 1950-201: Gini Index of Education by Age Group. In R. Salas, *Inequality, Mobility, and Segregation: Essays in Honor of Jaques Silber*.

Bu not, 22 Mayıs 2014 tarihinde yayımlanmıştır.

BANKALAR CADDESİ
MİNİNERVA HAN NO 2, KAT 5
KARAKÖY 34420 İSTANBUL

T +90 (212) 292 05 42
F +90 (212) 292 02 95

erg.sabanciuniv.edu

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çalışmalarını iki öncelikli amaç doğrultusunda sürdürüyor. Bunlardan ilki, kız ve erkek tüm çocukların hakları olan kaliteli eğitime erişimlerini güvence altına alacak ve Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik gelişimini üst düzeylere taşıyacak eğitim politikalarının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. ERG'nin katkıda bulunduğu diğer başlıca alan ise eğitime ilişkin katılımcı, saydam ve yenilikçi politika üretme süreçlerinin yaygınlaşmasıdır.

ERG, bu amaçlara yönelik olarak araştırma, savunma ve eğitim çalışmalarını "herkes için kaliteli eğitim" vizyonu doğrultusunda sürdürüyor.

